

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Студентське наукове товариство
фізико-математичного факультету

НАУКОВИЙ ПОШУК МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Випуск V

Житомир

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка

2012

УДК 378.937
Н32

*Рекомендовано вченою радою Житомирського державного університету
імені Івана Франка, протокол № 8 від 23 березня 2012 року*

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Лось Л. В.** – заслужений діяч науки і техніки України, доктор технічних наук, академік Інженерної академії України, професор кафедри математики та загальнотехнічних дисциплін Житомирського агроєкологічного університету;

Сидорчук Н. Г. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Н32	<p>Науковий пошук молодих дослідників: Збірник наукових праць студентів, магістрантів та викладачів / За ред. В. М. Єрмеєвої, О. М. Корольок – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 5. – 320 с.</p> <p>У збірнику представлено результати дослідної роботи за актуальними напрямками психолого-педагогічних та фізико-математичних наук магістрантів, студентів-дипломників, членів проблемних груп та наукових гуртків, здобувачів і викладачів фізико-математичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.</p> <p style="text-align: right;">УДК 378.937</p>	

© Видавництво Житомирського державного
університету імені Івана Франка, 2012

ДІЯЛЬНІСНИЙ І СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

На якість підготовки майбутніх фахівців, формування їх особистості значною мірою впливає те, як організований процес навчання й, зокрема, самостійна робота студентів

Сьогодні існує багато наукових підходів, у контексті яких по-різному вирішується проблема самостійної роботи, її організації. У процесі з'ясування сутності самостійної роботи ґрунтовного значення набуває застосування *діяльнісного підходу*. Зміст його в тому, що діяльність виступає рушійною силою в процесі формування людської психіки [1, с. 55]. „Усе, що відбувається всередині діяльності, може бути доступне логічному аналізу причинно-наслідкових відносин; через діяльність людина здатна придбати знаряддя для освоєння навколишнього світу й навіть самого себе”, – відзначає О. К. Осницький [5, с. 18]. Дієвість використання такого підходу доведено в працях В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна.

Категорія „*діяльність*” є базовою для людинознавчих дисциплін. Вона вивчається філософією та психологією. Аналіз творів учених-філософів дозволяє стверджувати, що діяльність являє собою найважливішу форму активного ставлення людини до навколишньої дійсності, оскільки охоплює й зовнішні, матеріально-практичні дії, і внутрішні, розумові операції. У загальнофілософському розумінні людська діяльність – це специфічна людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої становить доцільна зміна та перетворення цього світу на основі засвоєння й розвитку наявних форм культури [6, с. 180].

У психології діяльність розглядається як структурне утворення. До головних компонентів психологічної структури діяльності віднесено: потребово-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворювальний, результативний, емоційно-чуттєвий.

Педагогіка розглядає різні види діяльності: навчальну, пізнавальну, самоосвітню, розумову та ін. Узагальнення результатів теоретичного аналізу дозволило виділити головні особливості навчальної діяльності:

а) предметом (змістом) її є наукові поняття, закони й загальні способи розв'язування певних задач;

б) засвоєння цих понять, законів, способів виступає першочерговою метою й головним продуктом (результатом) діяльності;

в) вона розглядається як форма активного ставлення учня до предмета вивчення, а отже, є головним фактором особистісного розвитку;

г) це діяльність колективна, опосередкована педагогічним впливом, спрямована на реалізацію мети [2, с. 14].

Передумовами навчальної діяльності є: 1) мета, що стимулює учня до цілеспрямованої змістовної діяльності; 2) мотивація до навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності; 3) соціальна та морально-психологічна готовність до фахової діяльності; 4) самостійність та активність учнів у навчанні, зосередженість на досягненні професійної майстерності.

Важливе місце в педагогіці посідає пізнавальна діяльність. В освітньому процесі така діяльність уміщує в себе навчальну діяльність і діяльність, яка спрямована на розвиток відносин із людьми, суспільством. Навчальна діяльність учня є пізнавальною, оскільки вона передбачає зміну його власного досвіду.

Пізнавальна діяльність може здійснюватися студентом самостійно, наприклад, у процесі перегляду телевізійних передач, роботи з комп'ютером, читання художньої та науково-популярної літератури, спостережень за природою й т. п. Якщо ж викладач здійснює керівництво процесом пізнання, прямо або опосередкованого, то говорять про інший вид діяльності студентів – самостійну навчально-пізнавальну діяльність.

Самостійна навчальна робота, як один із видів діяльності навчання, на думку вчених, може бути розглянута на основі загальної теорії діяльності. Це передбачає вивчення предмета, мети, мотивів, засобів, способів, результатів, структури й внутрішнього механізму діяльності, її єдності з особистістю [3, с. 11].

Сутність *системно-структурного підходу* полягає в тому, що самостійна робота розглядається як педагогічна система, що містить структурні й функціональні компоненти.

Самостійна робота як система включає в себе такі основні елементи: 1) змістову частину (знання); 2) оперативну (різноманітні дії, оперування вміннями, прийомами); 3) результативну (нові знання, способи розв'язування; новий соціальний досвід, ідеї, погляди та якості особистості) [7, с. 108].

До функціональних компонентів самостійної навчальної роботи можна віднести *гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний та організаційний*, які для суб'єктів процесу діяльності є взаємозалежними [4, с. 18–19]. Однак, оскільки функції викладача та студентів у ході здійснення самостійної роботи різні, то й відрізняється зміст компонентів їх діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Зміст функціональних компонентів діяльності викладача й студентів
у ході самостійної роботи**

Комп о нент	Діяльність викладача	Діяльність студентів
Гностичний	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення наукової й методичної літератури, застосування педагогічних здобутків у практиці організації самостійної роботи; - оцінювання знань студентів та аналіз, ступеня засвоєння матеріалу, рівня набутих умінь; - аналіз реакції студентів на конкретний вид самостійної роботи тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення підручників, іншої навчальної літератури; - виділення головного в навчальному матеріалі; - встановлення зв'язків між явищами; - користування довідковою літературою; - пошук додаткової інформації з різних джерел; - висунення гіпотез, розшукування шляхів для їх перевірки та ін.

Проектувальний	<ul style="list-style-type: none"> - проектування системи самостійних завдань; - планування процесу самостійної роботи студентів; - навчання студентів самостійно здобувати знання та формувати вміння застосовувати їх на практиці. 	<ul style="list-style-type: none"> - формулювання перспективних цілей навчання; - планування власної самоосвіти; - визначення особистої мети вивчення певної дисципліни.
Конструктивний	<ul style="list-style-type: none"> - конструювання навчальної інформації таким чином, щоб привернути до неї увагу студентів, стимулювати їх творчу, дослідницьку діяльність; - формулювання завдань самостійної роботи; - відбір оптимальних варіантів організації самостійної роботи студентів. 	<ul style="list-style-type: none"> - складання конспекту; - підготовка відповіді на занятті; - підготовка доповіді про результати самостійної роботи; - обміркування етапів виконання роботи; - обґрунтування обраного способу виконання завдання; - формулювання висновків та узагальнень тощо.
Комунікативний	<ul style="list-style-type: none"> - зацікавлення студентів дисципліною, що викладається; - обґрунтування важливості самостійної роботи, заохочення до її виконання; - пояснення значущості роботи для майбутньої фахової діяльності; - виховання в студентів упевненості у власних силах; - створення позитивного емоційного настрою на роботу. 	<ul style="list-style-type: none"> - формулювання запитань до викладача щодо запропонованого виду самостійної роботи, її змісту; - активне сприйняття пояснення викладача, доповідей інших студентів; - співпраця з товаришами по навчанню в ході роботи; - участь в обговоренні проблем, висловлення особистої думки, її аргументування; - виховання якостей, потрібних для майбутньої професійної діяльності, побудови власної кар'єри.
Організаційний	<ul style="list-style-type: none"> - чітка організація ходу виконання самостійної роботи; - упорядкування свого часу й дій, пов'язаних із підготовкою до занять та організацією самостійної роботи студентів; - розробка навчально-методичного забезпечення тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - організація власного часу, режиму самостійної праці; - контролювання своєї поведінки (дій, емоцій, висловлювань); - організація самостійної навчальної роботи таким чином, щоб набуті знання та вміння можна було використовувати в майбутній професійній діяльності, тощо.

Отже, у процесі самостійної роботи відбувається не лише безпосередня взаємодія викладача й студента, але й опосередкована, що здійснюється через зміст освіти. Таким чином, саме діяльнісний і системно-структурний підходи дозволяють розглядати самостійну роботу як цілеспрямовану, педагогічно обумовлену навчальну діяльність студента.

Література

1. *Ананьев Б. Г.* О проблемах современного человекознания / Борис Герасимович Ананьев. – М. : Наука, 1997. – 380 с.
  2. *Деркач Л. С.* Система организации самостоятельной работы студентов на основе диагностики типа учебной деятельности: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Деркач Людмила Степановна. – Л., 1989. – 266 с.
  3. *Дьяченко М. И.* Психология высшей школы : [учеб. пособ. для вузов] / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во Белорусского ун-та, 1981. – 383 с.
  4. *Методы системного педагогического исследования* : учеб. пособ. – М. : Народное образование, 2002. – 208 с.
  5. *Осницкий А. К.* Психология самостоятельности. Методы исследования и диагностики / Алексей Константинович Осницкий. – М.–Нальчик : „Эль-Фа”, 1996. – 126 с.
  6. *Педагогічний словник* / редкол.: М. Д. Ярмарченко, І. А. Зязюн, В. М. Мадзігон та ін. ; за ред. М. Д. Ярмарченка – К. : Пед. думка, 2001. – 516 с.
- Пидкасистый П. И.* Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: теоретико-экспериментальное исследование / Павел Иванович Пидкасистый. – М.